ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՎԹԻ ՈՒ ՄԸՍՐԱ ՄԵԼՔԻ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

(համահավաք բնագրի)

Իրեք կողմըն աշխարհի Մըսրա Մելքի ձեռն էր.
Մենակ մեկ կողմն աշխարհի Դավթի հայրենին էր.
Մելիք կանչեց, իրեն իշխաններ ժողվեց,
Հետո բերավ, տաշտ մի դրեց իրեն առջև,
Ածելի զարկեց իրեն ճակտին,
Արուն թափվեց, տաշտ լցրեց:
Բացեց Մելիք մեկ թուղթ, էն արնով գրեց զորականչ.
«Ինձ պետք են հազար-հազար անբեղ, անմորուս զինվոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար էն մոր մինուճար զինվոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար թխամազ մորուսով զինվոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար սիպտակ մորուսով զինվոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար կարմիր մորուսով զինվոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար սիպտակ ձիավոր,
Ա՜խ, սիպտակ ձիավոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար կարմիր ձիավոր,
Ա՜խ, կարմիր ձիավոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար սև-սև ձիավոր,
Ա՜խ, սև-սև ձիավոր.
Ինձ պետք են հազար-հազար փող փչողներ,
Թմբուկ զարկողներ,
Ա՜խ, թմբուկ զարկողներ.
Էկեք, էկեք, ինձ պետք են բյուր հազար հետևակ զինվոր,
Ա՜խ, հետևակ զինվոր:
Էկեք, էկեք վեր գյավուրին.
Պատերազմ է, պատերազմ»:
Էնպես, անթիվ ու անհամար ձիավորներ էկան,
Որ Մըսրա գետ հասած ժամանակ՝
Առաջին էկողներ ջրի կես խմեցին,
Միջին էկողներ ջրի մնացած կես խմեցին,
Հետո էկողներ գետի քարեր լիզեցին,
Մնացած հեծելներ ծարավ մնացին:
Էկան հասան Մըսրա դաշտին, վրան զարկին
Ու հարցում արին Մըսրա Մելիքին.

Մեր դուշման ո՞վ է, ո՞ւմ հետ տ՚ի կռվենք:
Պատասխան տվեց. – Դավիթ անունով Սասնեցի՛ն.
Ինձի շատ ու շատ մարդ է կոտորե.
Օգնությո՛ւն տվեք: Կռի՛վ տ՝էրթամ էդ Դավթի դեմ:
Մելիք իր զորքեր առավ,
Ինք էլ ընկավ զորքի առաջ ու դուրս էլավ Սասնա վերա:
Էկավ ու մեջ Լեռա դաշտին բանակ դրավ
Ու անհամար վրա՛ն զարկեց:
Էդտեղ Մելիք թուղթ մի գրեց Դավթին.
Դավի՛թ, կռի՛վ տ՚անես, արի՛ իմ դեմ,
Չէ հո՝ տ՚ի տամ ես իմ զորքեր քաղքի վերա,
Կրա՛կ տի տամ Սասնա քաղաք ու տի վառեմ,
Սասնա քար–հող քշեմ գերի:
Առան էդ թուղթ, բերին, տվին Հովանի ձեռ:
Ձենով Հովան կարդաց, ասաց.
– Ջա՛նըմ, էսա ո՞ւմ վերան է՝ կը գա կրռիվ,
Էսքան զորքեր ժողվե–էկեր է, ի՞նչ տ՝անենք:
Ո՛չ մարդ ունենք, ո՛չ զորք:
– Հե՛, բարերա՛ր աստված,– կասի,–
Դո՛ւ օգնություն հասնես մեզի:
Դավիթ գնաց Հովանի մոտ, ասաց.
– Հրողբե՛ր Հովան,
Ինձ զենք ու ձի մի տուր, կռիվ տ՚երթամ,
Ձենով Հովան ասաց.– Գընա՛,
Գոմի ձիերուց մեկ ջոկի,
Օդի թրերուց էլ թո՛ւր մի ջոկի:
Վերգոն էդտեղ ծաղրով ասաց՝
Դավիթ, որ Մելիք կը սպանես,
Էնոր ականջ ինձ նվեր բեր:
Դավիթ ըռկավ, ամա բան չ՚ասաց:
Դավիթ գնաց, գոմից կռոտ քուռա՛կ մ ՝առավ:
Թրերեն էլ ժանգոտ թուր մի առավ,
Ձին հեծավ, քըշեց, գընաց:
Էդ վախտ Արտատեր Պառավ էլավ դեմ Դավթին,
Ասաց. – Դա՛վիթ, ո՛րդի, ի՞նչ տ՝անես:
Ասաց. – Կ՝էրթամ վեր Մըսրա Մելիքին կռիվ:
Պառավ խնդաց Դավթի վերա, ասաց.
Դավի՛թ, ծո՛ւռ ես, որ էդոնցով կ՚էրթաս կռիվ:
Բա ափսոս չի՛, որ դու էն հոր տղան ըլնես:
Դավիթ ըռկավ, ասաց. – Պառա՛վ,

Հապա ինչոմվ էրթամ կռիվ.
Կ՝ուզես՝ անթարոցից, շիշից,
Ինչ որ ունես՝ հազիր արա,
Բեր, էնոնցով էրթամ կռիվ:
Պառավն ասաց.
– Դավիթ, մեռնեմ քո արևուն,
Մի բարկանա, կ՝էրթաս, քեզ բան ասեմ՝ նոր գընա:
Պառավ, դե, շուտ, ասա տեսնեմ:
Պառավ ասաց.
«Մագյար չը կամ քո հոր Թուրն Կեծակին,
Մագյար չը կամ քո հոր Քուռկիկ Ջալալին,
Մագյար չը կամ Քուռկուն Նալն պողպատի,
Մագյար չը կամ քո հոր Գյամն պողպատի,
Որ դնես Քուռկիկ Ջալալու բերնին:
Մագյար չը կամ քո հոր Թամքը սադաֆի,
Ջանգուներ իր վերան կախուկ են ոսկի,
Մագյար չը կամ քո հոր Գուտն ի գլխին.
Մագյար չը կամ քո հոր Կապեն ղադիֆե.
Մագյար չը կամ քո հոր Քամարն ի մեջքին.
Մագյար չը կամ քո հոր Շալվարն ի ոտին.
Մագյար չը կամ քո հոր Կոշիկն ի ոտին.
Մագյար չը կամ քո հոր Խաչ Պատերազմին
Վեր իր աջ թևին»:
Ասաց. – Պառավ, էդ բոլոր ոՐտեղն է:
– Մըսրա Մելիքն էկե, քեզնից կռիվ կ’ուզե,
Գընա, զոռի, Հովան թող դուրս հանի.
Ամա խաթրով Հովան չի տա էդա բաներ.
Տ՝էրթաս, էնոր փողպատ պինդ տի բռնես
Ու զոռովեն տ’առնես:
Դավիթ գնաց հրողբոր մոտ.
Իր ձեռ էթալ ու հրողբոր փողպատ բռնեց,
Պինդ թափ էտու, էնոր ոտքեր հողից կտրեց:
Ասաց. – Ես կուզեմ քենե իմ հոր Թուրն Կեծակին,
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Քուռկիկ Ջալալին,
Ես կուզեմ քենե Սանձը պողպատի,
Որ դնեմ Քուռկիկ Ջալալու բերնին:
Ես կուզեմ իմ հոր Թամքը սադաֆի՝
Վերան կախուկ զանգուներ ոսկի.
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Գուտն ի գլխին,
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Կապան ղադիֆե,

Ես կուզեմ քենե իմ հոր Քամա՛րև մեջքին,
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Շալվա՛րն ի ոտին,
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Կոշի՛կն ի ոտին.
Ես կուզեմ քենե իմ հոր Խա՛չ Պատերազմին,
Կըտաս՝ տո՛ւր խաթրով –
Չե՛ս ի տա՝ կը կայնեմ, զոռովեն կառնեմ:
Հրողբեր դարձավ, ասաց.
Էն բերան կոտրի, որ քեզ սովորցուց.
Էն տարին, ինչ Միեր մեռավ –
Շեմքի տակ էնոր գեստեր խորեցի:
Դե գնանք, հանեմ:
Գնացին, հանին:
Դավիթ բերեց տուն, էդ գեստեր հագավ:
Հրողբերն ասաց.
– Մեռնեն քեզ, Դավիթ,
Քո հոր զենք-զրահ, կո՛, էն ներքնատան:
Թե էդ զենք վերուս՝ դու կարնաս կռվես,
Թե չէ՝ մի՛ էրթա, չե՛ս կարնա կռվես:
Դավիթ էր՝ գնաց, իջավ ներքնատուն,
Իր հոր զենք-զրահ տեսավ պատեն կախ:
Էդ ամեն գրկեց, քաշեց իր թևին,
Դուրս հանեց, բերեց Ձենով Հովանին:
Ձենով Հովան ուրախացավ, ասաց.
– Դա՛վիթ, էն օրից, ինչ քո հեր մեռավ, մինչև էսօր,
Ես քո հոր ձին փակեր էի մեծ գոմ,
Դուռն էլ շարե, հերթիկեն խոտ ու ջուր կը տայի:
Մըսրա Մելքի ահուց չե՛մ իշխենա,
Որ դուռ բանամ, ձին հանեմ դուրս:
Տարավ Դավիթ Ձենով Հովան,
Հեռվանց գոմի դուռ շանց տվեց, ասաց,
Դավիթ, քո հոր ձին էնտեղն է.
Թե դու կարնա՛ս՝ գնա քաշի, հան դո՛ւրս:
Դավիթ դուռ քանդեց, բացեց, մտավ ներս:
Ձին Միերի զենք-զրահներ տեսավ թե չէ,
ճանաչեց, ուրախացավ,
Տոճիկ տվեց ու խրխնջաց:
Դավիթ մոտիկ գնաց ձիուն, մազեր բռնեց,
Աչքեր մաժեց, քամակ մաժեց.
Ձին հոտոտաց, ձին լա՛ց էղավ:
Էլավ Դավիթ, զձին գոմեն քաշեց, հանեց:

...Ձին ասաց.
– Հայ գիդի մարդ,
Դու ինձ տեր, ես քե ձի՛ ըլնեեք:
Դավիթ Հովանին ասաց.
– Հրողբեր, տո՛ւր ինձ Մհերի Խաչ Պատերազմին:
Հրողբերն ասաց.
– Ես չեմ կարնա տա,
Թե արժա՛ն ես՝ կը գա քո թևին,
Թե արժան չես՝ չի գա քո թևին:
Էդտեղ աստծու հրամանով
Խաչ Պատերազմին իջավ վեր աջ թևին:
Դավիթ էլավ հոր ձին հեծավ,
Իր հոր ջոջ սազ էտու զարկել...
Սասուն ողջ ժողովավ էդտեղ:
Ձենով Հովան կայնեց, լավ մի աչքեց տղին,
Սիրտ մըրմըռաց, ըսկսեց լալ, երգով ասաց.
... «Ափսո՛ս մեր թառլան Դավիթ»
Դավիթն ասաց.
– Հրողբեր, դու մատա՛ղ ըլնես էդա մե՛կ խոսքին,
Էդա մեկ խոսք որ չ'ասեիր՝
Քո վիզ տի զարկեի.
Ասաց. – Դավի՛թ, քո գլխուն մեռնեմ,
Ախր ես քո ապով կը լամ:

ԲԱՌԱՐԱՆ

Անթարոց – կրակխառնիչ:
Ապով – պատճառով, համար:
Ձանգու– ասպանդակ:
Կոոտ – գոռոտ, քոսոտ, քնձոռոտ:
Հալա – հապա, ահավասիկ:
Հերթիկ – երդիկ, լուսամուտ կտուրի վրա:
Ղադիֆա – թավիշ:
Մագյար – մի՞թե:
Տռճիկ տալ – ուրախությունից ցատկռտել:
Փողպատ – օձիք:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ուշադի՛ր կարդա և մի հատված թարգմանի՛ր գրական հայերենով:
2. Բացատրի՛ր Մելիքի պատերազմական զորականչը արյունով գրելու պատկերի խորհրդանշական իմաստը:
3. Համադրի՛ր Դավթի նախապես ձեռք բերած պատերազմելու միջոցները (քնձռոտ ձի և ժանգոտ թուր) և Վերգոյի ծաղրական արտահայտությունը:
4. Գնահատի՛ր այն դերը, որ կատարում է Արտատեր Պառավը՝՝ Դավթին տված խրատով:
5. Փորձի՛ր բնութագրել Ձենով Հովանի հոգեվիճակն այն պահին, երբ Դավիթը կապել է հոր զենք ու զրահը և հեծել է հրեղեն Քուռկիկ (Ձալալուն Ձենով Հովանի «սիրտը մրմռում» է, սկսում է լալ ու երգել իր «Ափսո՛ս»-ների շարքը):
6. Բացատրի՛ր անհասկանալի բարբառային բառերը և գրի՛ր դրանց գրական հայերենը՝ կազմելով թեմատիկ բառարան: